

Fekete Vali

Csomók az időn

A Pécs Baranya Művészeinek Társasága Egyesület
kiállítása a pécsi Nick Art Galériában

Amikor jelen kiállítás elképzelése megfogalmazódott, Horváth M. Zoltánnal, a PBMTE elnökével, a kiállítás tematikájaként az időt választottuk; a kiállított műveket pedig úgy láttuk együtt, mint csomókat az idő fonalán, melyek a tér két vagy három dimenziójában leképeznek egy-egy zárójelbe tett időpillanatot, s mint ilyenek, maguk is jelet, útkelesztet vagy kilométerkövet hagynak-e a végtelennek tetsző úton. Saját idejük s ekként a mi közös időnk egy-egy megragadott pillanatát. Innen a kiállítás címe: *Csomók az időn*.

Az időről való gondolkodásnak hosszú sora van a bölcséleti és az egzakt tudományokban egyaránt. Mindannyian érezzük, hogy változik, de megra-

gadni csak kétségbeesett kísérletekkel lehet. Már az is vita tárgya vagy inkább egy-egy világkép része, hogy lineárisan, mindig változóan halad előre, vagy hogy körkörösén, örökön-örökkön visszatér. S hogy e visszatérés az egyén szubjektív idejére és/vagy a társadalom és történelem változására korlátozódik-e?

A keresztény gondolkodás megalapozta azt az elképzelést, amely meghatározó az európai gondolkodás tekintetében, hogy az élet fogalma szorosan összefonódik az út fogalmával, melyen az idő linearitásában haladunk előre. Úgy 1600 évvel ezelőtt, Szent Ágoston *Vallomásaiban* (Aurelius Augustinus: *Vallomások* – Gondolat Kiadó, Budapest 1982. Fordította: Városi István) többször, számtalan vonatko-

zásban elmélkedik az időről. Többek között azt írja XI. könyvében:

XVII/22. „/.../ Tagadja-e valaki, hogy három idő van: jelen, múlt és jövő? Így tanultuk gyerekkorunkban és mi is ezt tanítjuk a gyerekeknek. Állítja-e valaki, hogy csupán jelen van, mert a másik kettő nem létezik? Vagy talán létezik, de valamiféle rejtekből surran elő az idő, mikor a jövő jelenné változik, és ismét rejtekbe bújlik, amikor múltba roskad a jelen? /.../„

XX/ 26. „/.../ Sajátosabban talán úgy mondanók, hogy három idő van: jelen a múlttól, jelen a jelenről és jelen jövőről. A lelkemben ugyanis ez a három valami ott van, de máshol meg nem találhatom. Emlékezésünk: jelen a múlttól. Szemléletünk: jelen a jelenről. Várakozásunk: jelen a jövőről. /.../”

XXI./ 27. „/.../ Hogyan mérjük azonban a jelen időt, ha kiterjedése nincsen? Olyankor mérjük, mikor továszall. Ha pedig elrepült, többé nem mérhetjük, mert nincs, amit mérjünk. Honnét, merre és hova száll tova, miközben méregetjük?

Honnét jönne, ha nem a jövőből? Merre szállana, ha nem a jelen útján? Hová menne, ha nem a múlt felé? Tehát abból, ami még nincsen, azon át, amelynek hiányzik tartama és abba, ami már nem is létezik. /.../”

XXVII./ 34. „És mégiscsak mérjük az időt. Nem a még nem létezőt. Nem is a már nem létezőt. Nem a kiterjedés nélkül valót. Nem azt, amelynek nincsen

határa. Nem a jövőt, a múlt, a jelen és a tovairamló időt méregetjük, de mégis mérjük az időt /.../”

36. „Benned mérem lelkem az időt. Ne szólj ellenem, vagyis ne viaskodj magaddal benyomásaid tömege nyomán. Mondom, benned mérem az időt. A múlt dolgok benyomást gyakorolnak reád és ez akkor is megmarad, ha tovaillantak ezek a dolgok: ezt mérem, mint jelen valamit. Nem a dolgokat, melyek továszallanak, hogy ez a benyomás világra jöhessen, hanem magát ezt a benyomást mérem, mikor az időt mérem. /.../”

Vagyis a lélek az, ami intuíciója útján képes megragadni az objektív, a tudományos idővel szemben a tartamot, vagyis a bergsoni a *durée*-t, amelyről a párizsi filozófia professor úgy 1550 év múltán, 1907-ben megjelent fő művében, *A teremtő fejlődésben (Évolution créatrice)* elmélkedik. Természetesen nem mondhatjuk, hogy a közties 1550 évben nem történt semmi az időről való tapasztalások és gondolkodások terén. Nyilván e két gondolkodó kiragadása önkényes részemről, de úgy érzem, hogy a platonista Ágoston és a korai pozitivistá-comtista Bergson, különböző forrásokból táplálkozó gondolatísága vezet el minket a jelen idő és a művészet kapcsolatának markáns megragadhatóságához.

Az intuíció ugyanis a 20. századi nemzetközi művészeti platform legmarkánsabb és egyik legjellemzőbb kifejezése lesz, amely Bergsonnál a megélt idő-valóság elemeivel való kapcsolatteremtést jelenti.

Mosonyi
Tamás
és Ernszt
András
munkája

Míg az intelligencia a mechanikus elemzés, a tudományos megfigyelés és az okszerűségek feltárásának lehetőségét adja, az intuíció maga a megértés. Az intuíció a múltbeli tapasztalatok prizmjája a jelenben, amely a jövőre vetíti képét. A bergsoni intuíció azonban korántsem felel meg az ihletett művész vagy a szent örült romantikus fogalmának. Az intuíció az intelligenciát kiegészítő többlet, amellyel megértjük a minket körül vevő világ elemeit, beemelve őket a saját időnkbe, és megértésünk tárgyává téve, kapcsolatot teremtünk velük.

Az absztrakt festészet nagyjai közül, kezdve Kandinszkijjal, Klee-vel, Mondriannal az absztrakt expresszionistáktól a surfaceistákon át napjainkig, számos kiemelkedő művészt említhetnénk, akiknek a művészetfilozófiája magára a műalkotás anyagára épül: ha a művész megérti és engedi főszereplővé válni az anyagot, a különféle anyagi minőségek együtt olyan metafizikai lényegre alkotnak, amely az anyagon túlira utal – legyen az a természet metafizikus rendje, a tiszta realitás vagy a teremtő erő. Közülük az alkotási folyamat során sokan nagy szerepet tulajdonítottak a belső erőnek, intuíciónak, amelynek hatására, akár „véletlenszerűen”, az anyag ilyen vagy olyan formát ölt. „Kezem teljes egészében egy távolabbi világ eszköze. Amikor dolgozom, nem az agyam működik; valami egészen más” – írta Klee. (*Diaries of Paul Klee, 1898-1918*, ed. F. Klee. Berkeley and Los Angeles: University of California Press, 1964. p.232.)

Amikor meghirdettük *Csomók az időn* című kiállításunkat, a közösen bemutatott szubjektív időél-

mények által kirajzolható jelenidő megragadására szerettünk volna kísérletet tenni, annak belátásával, hogy a *világba való belevettségben* – s ez akkor már egy heideggeri fogalom, amely épp a bergsonizmusból nőtte ki magát – a műalkotások maguk is, mint kis csomók a nagy idő végtelen kötelén, a mi arcunkat, a mi valóságunkat, a mi hamarosan ködbe vesző jelenünket láttatják. S ami az időből megragadható, azok az alkotások – legyenek tudományos felfedezések vagy művészeti produktumok – egy végtelen idő homokórájának porszemcséi, mert belőlük áll össze évezredek alatt, ami az emberi létből megragadható.

Ezért alkotónak, művésznek lenni nem hatalom, hanem szolgálat, mert ők adnak tartamot a mechanikusan múló időnek, megértve a létezőket összekapcsoló lényegiséget, legyen az metafizikus szellem vagy életerő.

Ők forgatják a szubjektív idő, a tartam kerekét.

A teremtés helyett a feltárás, az új összefüggésbe hozás, a szövevényes kapcsolatok mindig új és új átalakítása az alkotó feladata. Hogy megállásra készítse, már-már mechanikus létezésükbe veszve, a társadalom legkülönbözőbb rétegeit.

Az itt bemutatásra kerülő művek ilyen kis csomók, amelyek témája az idő absztrakt megformálása, a szubjektív időélmény az alkotás folyamatában. E művek képi eszközökkel láttatják a párhuzamosságokat, a kontinuitást az idő – szubjektív idők folyamatában; megjelenítik a találkozási pontokat a tér-idő horizontján; ábrázolják a megszakíttóságot, a töredezettséget; megjelenítik a mozgást, mint a múlt és jövő közötti folyamatos kontinuitást; ábrázolnak egyfajta ritmust; röviden: képi dimenzióba vetítik időhöz kapcsolódó fogalmainkat.

A korábbi hagyományoktól eltérően nem szalon kiállításra kerül tehát sor, hanem olyan műveket mutatunk be, amelyek egy adott problematika széles ívű megjelenítésére adnak lehetőséget.

Az alkotók: Bükkösi Kálmán; Csizy László; D. Szabó Márta; Erdős János; Ernszt András; H. Barakonyi Klára; Herczeg László; Horváth Dénes; Horváth M. Zoltán; Kiltau Kinga; Kuti László; Mosonyi Tamás; Ritecz Szilvia; Sax Gyöngyi; Somody Péter; Szabó Klarissza Médea.

(Elhangzott 2014. november 21-én
a pécsi Nick Art Galériában.)